

бр: 1/52

ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ

БРОЈ 6

БЕОГРАД, МАРТА 1936

ГОДИНА I

ЖИВОТ И УМЕТНОСТ

ЛИСТ ЗА КУЛТИВИСАЊЕ ОСЕЋАЊА ЛЕПОГ

УРЕДНИК

ПЕТАР Ј. ОДАВИЋ

ИЗЛАЗИ МЕСЕЧНО

БРОЈ — 2 дин.

ПОЛУГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА — 10 дин.

НАШИ МЛАЂИ СЛИКАРИ И СКУЛПТОРИ

Нико не може спорити, да су велики историјски догађаји и велике историјске личности поједињих народа, најјачи стимуланти за духовну и душевну активност потомака тих народа. Одушевљавати се моралним делима предака и савременика своје народности, значи, и само тиме манифестовати подобности своје, за стварање од себе човека у најдубљем и најузвишијем смислу те речи.

Па кад се обично каже: да се такозване уметничке природе, најлакше узбуђују на појаву и физички морално Лепога, како човек да разуме многе наше млађе и сликаре и скулпторе, који су индиферентно пролазили и пролазе поред хиљаде дела највишега моралнога реда наших предака и наших савременика? Ако у тим делима нису нашли мотива, који би им одушевљењу дали замаха, и дали им повода, да се духовно усавршавају и усавршавају у раду на уметности, не може ли се онда још понапре за њих рећи, да су обични мануелни радници, а не инспирисани уметници, ако се под речју уметник подразумевају људи финије природе, и људи вишега реда, у којих је осећање Лепога савршеније но код обичних људи?

Поред сликара великих и првокласних уметника, који су радили портрете, пејзаже, марине и жанрове у свих културних народа, било је и историјских сликара. Иако су сви народи имали велике историјске моменте у својој прошлости, који су били достојни да се сликарски и скулпторски на уметнички начин репродукују, и ако и ми таквих момена-

та на претек имамо, шта је са историјским сликарима у нашој средини? У нас их је таких правих уметника невероватно мали број. На питање зашто? одговор је врло прост. Зато, што је за компоновања таквих слика потребно много и знања и стручне спреме, и нарочито потребно много талента, и пе-ничког надахнућа.

А већина наших млађих сликара и наших скулптора, када се не труде тако много, да нам о свему томе делима својим даду доказа.

Али, ако се многи боје, да нам сликом или скулптуром својом, претставе какву епизоду из класичне косовске епопеје наше, или из исто тако класичне борбе народа наше почетком прошлога века, јер би за то требали да претходно праве читаве студије о оделу ратника и њихових савременика; њиховој бојној спреми и о опреми коњској; о унутрашњости и спољашњости зграда у којима су живели, ако би слике претстављале какву сцену под кућним кровом — онда, нека као мотив за своје дело, узму који од безбројних мотива моралне величине наших ратника из последњих ратова. Што се тиче одела и ратне спреме наших бораца и бораца непријатељских, за то им нису потребне претходне студије, јер је и данас исто одело на њима и иста ратничка спрема.

Од каквог би ефекта била на нас и на странце једна уметнички израђена слика и уметнички израђено скулпторско дело, с каквим познатим мотивом из историјске про-

шлости наше — о томе није потребно говорити. И пошто би таква дела имала много услоја да буду репродукована, то онда слика не би смела бити шире од осамдесет сантиметара и виша од шесдесет сантиметара, а скулпторско дело на пример еквестрална, статуја, не би смела бити виша од једно тријестак сантиметара, да би могла стајати на писаћем столу у приватним кућама и нарочито по државним канцеларијама, или на полицима и другим за то згодним објектима.

То стога, што је скулпторима и најскромнијих материјалних прилика, много лакше да спремају за евентуалну продају фигуре и групе фигура о којима говоримо, малих димензија, но да их раде у природној и надприродној величини, пошто се такве фигуре само по поруџбини израђују.

Наравно, претпоставља се, да би таква

једна слика и такво једно скулпторско дело морали задовољити принципе сликарске и скулпторске уметности.

Па ако досада многи од њих нису, како било, да се наши млађи сликари и скулптори подухвате да раде слике и скулптуре с мотивима из историјске прошлости наше, кад би унапред требали да знају: колико би таква дела њихова добро нам дошла.

Помисао на прошлост инспирисала је све нараштаје нашега народа, како ће га одвести на апогеју величине његове, током последњих ратова. Та помисао треба да нас и даље инспирише, јер ћемо само на тај начин бити у стању, да обезбеђујемо будућност нашу, да савлађујемо препреке, и избегавамо опасности, на које нам народ и држава наилазе и још могу наћи.

ТУРГЕЊЕВ

Узео сам да изнесем утиске, што су на мене оставила дела, једног од највећих руских уметника, Богом данога песника, Тургењева.

Духовни и душевни свет великог руског народа, у делима Тургењевљевим, манифестовао се у једном од најлепших и најсавршенијих обличија својих.

Оно, што се на западу подразумева под карактеристичним речима: Словенска душа, поред дела других руских уметника, и свима делима Тургењевљевим може да се оправдава и образложава.

А под изразом Словенска душа, како се то на западу схвата, подразумева се мекота и благост, сета и меланхолија; подразумевају се дубоки осећаји сродства са универзалним животом и мистицизмом, који и данас говори многим Словенима оним истим апокалиптичним језиком, којим је говорио и њиховим претцима.

И као што се обично дешава: Тургењев, велики песник свога народа, као такав наговештавао се још у младости.

Упечатке своје о животу човекову, о значају и о вредности тога живота, о ономе, што животу смисла даје, затим осећање природе, које је код њега необично развијено било, што је све он, током живота, износио у великим уметничким делима својим, те осећаје и те упечатке, очитовао он још док је као младић стајао на прагу живота, задивљен и унезверен пред тајнама, што су га безброжне, на појам о животу, са свих страна окружавале.

И може се рећи: то душевно стање његово трајало је све, док му се на магловитом хоризонту, није појавила светлост једна, испочетка слаба, а после све јача и јача. У осећању љубави, у чаробном оном свету, што га љубав ствара и осветљава, јавило му се спасење.

„Свет је пун бола“, тако је морао премишљати, и пун је патње. Велика је трагедија човекова. Долазећи из апсолутнога мрака, и по смрти, одлазећи поново у апсолутни мрак, човек се налази у вечитом незнану циља свога постојања. Па може ли човек који о тој фаталности често размишља, и под таквим приликама да доживљује задовољства и радости? Може ли и поред тога да мирно ради? Има ли могућности, да бар назре значај и опредељење живота свог?...“

„Може и има“ гласио је одговор, што је жељно ишчекивао. „Остави срцу и души твојој да те воде и не тражи бољега вођа. У оним часовима, па ма они наретки били, кад ти на догледу какве лепоте у Природи, и у сунчаноме и звезданоме свету, и кад ти, на догледу какве симпатичне појаве у обличју човекову, дође, да у тим појавама назреш, као претстављену сву прошлост и сву будућност, све оно, што је од искони потресало и душу, и мисао и машту човекову, и сводило се у оно, што се подразумева под речју, неодољива чежња нека, — у тим часовима тражи и наћићеш инспирацију за делатност своју, и осетићеш хармонију, што треба да постоји између тебе и света, и Природе.“

„Ако си у тим часовима потресен остао да размишљаш, сетићеш се, да те је обујмљивала дубока симпатија према људима, по судбини сабраћи твојој. Гледајући тужне и несрћене, и сам си постајао сетан и тужан, а означи задовољства и среће на нечијем лицу, као да су и тебе озаравали.

„Сети се само, шта ти се у души дешавало кад је, поред тебе младога прошла каква лепа и отмена девојка, та централна фигура у роду људском, како ти се, задивљеноме у тај мах претстављало. Сети се само, како си богатство тада у души осећао. Па ето, посвети цео живот култу девице, веренице, жене и матере. Ни у каквој другој појави тајanstvenost света и живота, што те стално узбуђује и потреса, не оличава се у сложнијем појму једном, но што је девојка, но што је жена.

„У светlosti, што зрачи са племените душе девојачке и душе женине, проведи живот свој, и ти ћеш свој живот извести у праву симфонију једну, ако музику узмемо, као најсавршенију творевину духа и душе човекове, и симфонију, као најсавршенији облик музичког изражаваја...“

Од прилике, те, и њима сличне речи, морао је Тургењев, још од прве младости своје често слушати и помнити о њима размишљати. То у толико пре, што је још у првој младости имао прилике да гледа шта бива, с душом женином, кад се одрекне наречења свога, своје женствености, и угushi у себи, или се бар оглуши о њих, о гласе нежности, саминости, и саучешћа. Мајка његова била је бездушна жена. И у колико је за њега тај контраст, између нежности и племенитости женине с једне стране, и женине осорности с друге стране, био већи, у толико се у већој светlosti појављивала пред њим слика идеалне девојке и жене. То, са рефлексима на њему велике душе руског народа, и створило је Тургењева једним од највећих руских песника и уметника, и песника и уметника у опште.

Та душевна диспозиција његова оспособила га је такође, да до тананости развије у себи осећање Природе, да се сроди с њом, и да као мало ко чује, схвати и разуме њен немушти језик. И стога, и ако чист реалист по схваташању живота људи, и по књижевноме језику и стилу свом, мало ко, од такозваних идеалиста у књижевности, може да стане упоредо с њим. И ако је по личностима својих романа и својих новела чист Рус, мало је ко као он, писао општим људским језиком. А то је дошло отуда, што је као мало који писац ма кога народа, и ма кога нараштаја било, био као он пројмат поезијом душе и живота човековог, и душе и живота Природе.

Оно, што човека, кад чита какво књижевно дело, може највише да потресе и да узбуди, то је кад осети колико и у његовом животу, животу једног обичног човека, има неке поезије, а то учини, да и

њему духовни и мисаони поглед оде много даље, но што је дотле ишао.

Кад уметник каквим делом својим учини, да читалац односно, гледалац, односно слушалац, више мање разуме, зашто живи и да има ради чега да живи; кад сваки од њих бацити поглед у нему прошлост види, да и његов живот може да има узвишен циљ један, онда се у душама њиховим почне да разведрава. Нека дотле притајена снага обујми им груди.

Ако узмете де читате ма коју од новела Тургењевљевих, осећате, како се на вас почне да спушта мирноћа и сталоженост нека. Обичне узнемирености, потстицане свакодневним разноврсним ситницама нестане, и осетите неко задовољство. Песник, износећи вам догађаје из обичног, стварног живота, као да вас је ухватио за руку, и увео у нов један свет мисли и осећаја.

Са очију ваших као да је пао застор неки, и она иста средина у којој живите и крећете се, и ваши пријатељи и познаници, па и ви лично, и ваша прошлост, претставе вам се у новој перспективи једној.

Одмах затим, први осећаји задовољства повећају се, живот вам се претстави као неоцењено добро. Облаци, што сте их дотле видели више себе, избледе. Обујми вас нека свежина и енергија, и ви би да живите, да радите и да се борите.

Ето, то је она сила праве песничке речи и песничког осећаја.

Колико су ти осећаји морали плавити душу Тургењевљеву, још у првој младости, и како су дубок траг у души његовој морали оставити, као у каквом огледалу јасно, верно се огледа, у оној једној његовој композицији из збирке му „Сенилија“, коју је написао 1878 године, дакле кад му је било шесет година.

„О, поље благених, тако гласи та, једна његова песма у прози, о, азурно царство младости и среће! У сну једном своме, и ја сам те посматрао. Седио сам са неколико другова својих, у једној ванредно лепој укraшеној барци. Као лабудова прса, испупчавало се бело једро, под лепршавим заставицама. С времена на време чули су се јасни изрази радости међ нама, и одјекивали као изрази радости богова. И од једном, потекли би са усана некога међ нама речи, стихови, пуни неописане лепоте и духовне снаге. Потом опет, завладао би благени мир. Као чаробна прозрачна острва нека од смарагда и од рубина, промицала би поред нас. Опојан мирис дизао се са обале, и почела би на нас падати права киша белих ружа и љурђевака, и на лаким крилима својим полетале би птице боје ириса. А једновремено са цвећем и птицама, слазили би до нас слатки музички тонови неки, и у складу с њима, чули би се женски гласови. И све око нас: и небо, и море, и једро што се тресло више нас, и шуштање воде, и задњег дела барке, говорило је о љубави, о блаженој љубави.

А љубљена девојка, свакоме од нас и ако у машти само, стајала је близо. Руке њихове сплетене с нашима, вукле су нас у вечити рај. О, поље блажених, и ја сам те у сну видео!..."

У души његовој, као што се види, све, и до дубоке му старости, одјекивали су љубавни занос и чежњиви осећаји младости његове, под очарајућим хоризонтима, рекло би се, вечите лепоте, сјаја, и славе, што су се у то доба, у кристалним тоновима драгога камења, уз пратњу заношљивих мириза, заношљиве музике, гласа девојачког, и неописаних дражи њених, шириле око њега.

И ако је стасом био висок и крупан; и ако су га у чувеном париском сенаклу звали „руски колос“ у Тургенјева је, с обзиром на његову крајњу осетљивост, на машту његову, на свет слика и претстава, којима се скоро искључиво бавио, и на теме, које је најрадије, у својим новелама израђивао, — било много женског душевног елемента. Отуда и долази, да у уметничким творевинама његовим има више не- жености нан снаге, и енергије; рефлексивне активности, но израза физичког, напорног стваралаштва; више творевина из суптилног схватања живота, но из немилосрдне и бруталне стварности, и ако су сви јунаци и нарочито јунакиње његових романова и новела, људи, које смо имали прилике, да у животу сретамо. Те карактеристичне одлике његове личности, и оспособиле су га, да заузме највиши положај писца новела и романа, и да буде проглашен краљем новела.

Свака његова новела слична је органској целини некој, делу, никад не докучене, а тако јасно изражене естетичке моћи Природине, на којем ни најмањег детаља нема, ни у линији, ни у ставу, ни у колориту, који, или би био одвишан, или би кварио општи израз и хармонију целине.

Елементи, из којих се сваки роман, или свака новела ствара, то јест, сам свет, затим, склоп целине, дескрипција и осећање Природе, диалози и рефлексије о мотивима који се третирају и завршетак у свим новелама његовим, до праве су маестрије изведени. У његовим новелама, нити има и најмањег делића, који би се могао избацити, а да дело, као целина не претпри штету, нити има ичега, што је било потребно рећи, а да није речено. И све то, изражено је стилом једним, којим је мало равних.

За доказ тога свога навода, узећу његов роман „Пролетње воде“ који с његовом „Првом љубави“, његовим „Фаустом“, „Асјом“, „Три сретаја“ и „Племићким гнездом“, иде у његова најуметничкија написана дела. А да бих, што очигледније претставио уметност Тургенјевљеву, навешћу и неке карактеристичне његове оригиналне фрагменте.

Ја мислим, да ни један писац није био у стању, да са више уметничке подобности и више уметничког осећања изнесе дубоку поезију младости и лепоту светлосних појава, коју заљубљено младо срце види

свуда око себе, и сету и меланхолију, која обузме човека на помисао о пролазности живота.

Више је но сигурно, да је догађај који је у том роману описан, један лични доживљај пишев, а што треба нарочито нагласити. То стога, што, кад се писац остави самој машти да ствара какав роман или новелу, он и тако може, имати више или мање успеха. Али у таквим се делима обично осећа известна натегнутост, с тога, што у место спонтано никлога поетског осећања, што га сам живот евоцира из којег се, једино инспирација и рађа, долази напор, долази извештаченост, а што је у уметничком свету без икакве вредности.

Све док човек спонтано не осети у себи незаинтересовано узбуђење на појаву Лепога, с његовог срца не могу никад потећи гласи, на које би задрхала срца других људи, нити би се из њихових груди кренула одушевљена песма у славу живота.

Познати француски писац Melchior de' Vogué, који се с пуном љубави бавио руском књижевношћу и трудио се, да свој француски народ заинтересује за руске писце, говорећи о Тургенјеву, на једном месту рекао је да му нико није раван као посматрацу, који је у стању да запази и најтаније нијансирање осећања; да је, силом свога пластичкога генија, превазишао све своје ривале; да је он једини међу свим Русима, који задовољава захтеве класичног укуса, и да је уметник par excellence. Кратке приче његове, као приче прозатера без премца, дале су повод Хиполиту Тену да каже: да после класичних Грка ни један уметник није био у стању, да изради један књижевни Сатије, са толико рељефности, са толико очевидног савршенства у форми, као што је Тургенјев...

Као мото својем делу „Пролетње воде“, Тургенјев је ставио ове стихове из старе једне руске романсе: „Веселе године, срећни дани, и ви сте прошли, као што пролазе пролетње воде“. Већ и самим тим сетним кватреном учинио је, да уз пратњу сете и меланхолије, саслушамо причу о једном дирљивом догађају његове, заувек прошле иувеле младости.

То је била лета Господњег 1840 године. Његовом јунаку, како се у роману наводи, било је двадесет и две године, дакле управо онолико, колико је тада и њему Тургенјеву, било година.

У повратку из Италије настанио се био у Франкфурту, где се, сасвим случајно, упознао са младом и симпатичном девојком, Италијанком, ћерком једне посластичарке, већ вереном за једног Немца, трговачког помоћника.

Због тога, што се нашао у радњи, кад је њеном млађем брату од једном било тешко позлило, и он му се, као што би и сваки други на његовом месту нашао, и од помоћи му био, и мајка и ћерка заволеле су га и молиле га, да им што чешће дође.

Кад су једнога дана све троје седели у салону иза посластичарнице, и мајка уморна, почела у фо-

тельи да дрема, и потом заспала, њена ћерка села је крај ње на табурет, и два три пут дизала прст к усницама својим, дајући тим њему на знање да буде миран, да не шушка, како се мајка неби пробудила.

„И убрзо, и он је остао непокретљив, и као хипнотисан, дивећи се, посматрао је полуосветљену собу у којој је седио, у којој су се, у античким вазнама, румениле свеже руже, и заспалу жену, са чедно састављеним рукама, и њено лепо лице, оивично снежном белином јастука, и младу девојку, пуну нежности око матере и неописане лепоте, дубоко осенчених црних очију, па ипак необично сјајних.

„Где сам ја то? питао се. Да ли ја ово сањам, или је ово прича нека? Од куда ја овде?...“

Као што се види, један тако обичан догађај. У једној, због спуштених завеса на прозорима, полу-

мрачној соби, седио је млад човек један, са једном страном девојком и њеном мајком, која је, нешто уморна, придремала.

Али, у тој тако обичној сцени једној, како је писац ту сцену претставио, колико мотива дубоке поезије, колико мотива, да због њих срце задрхи.

Полуосветљена соба, у којој се осећа мирис ружа; нежна млада ћерка ванредне лепоте, како бди над заспалом матером, која почива у једном скулптуралном ставу, с главом на белом јастуку, што потенцира рељефност њенога лица; младић, који тек што се био познао с њима, који, као да је тек у тој интимној средини, интимном шапутању с њом, осетио све дражи њене младачке лепоте, и њену синовљу нежност.

— Свршиће се —

КАРАЂОРЂЕ ОЛИЧЕЊЕ МОРАЛНЕ ЛЕПОТЕ

Као што се види из заглавља овога листа, тежња је уредништва његовог, да, у колико му буде могуће, даје потстрека у свакоме од нас урођеноме осећању Лепога, да се што више развија и јача, и тако ствара што солиднију основу за успешно духовно, душевно и морално усавршавање наше људске природе. Циљ му је, да ставља у нарочиту светлост наше, чисто наше, националне врлине, и слетствено томе, да индиректно изложи осуди недостојна и нечасна дела појединача међ нама, којима се наноси срамота народном имену нашем.

Са естетичког гледишта међ најјачим изворима свега што је велико и високо морално у историји појединачних народа, неоспорно је, да је на првом месту љубав према народној прошлости, према Отаџбини и народним светињама. Само они, који су се на том извору напајали и духовну жеђ своју засићавали, уздижали су се до највиших висина досежних човеку, и делом и животом и смрћу својом, урезивали златним словима име своје на плочама историје свога народа. Само они успевали су, да и од смрти буду јачи, и да постану светила, која и кроз најгушћу таму и најгушћи мрак обасјавају путеве будућности својим сународницима.

У колико је у томе погледу судбина била наколоњена нашем српском народу, и историја је ту, и скора је прошлост ту, да нам то посведочи.

Нема видика под нашим српским небом, који се с правом не поноси каквим великим сином својим, великим човеком у пуном значењу те речи.

Кроз читаву прошлост нашу, и кад смо као народ и држава били на врху величине, и кад смо сто-

тинама година били у ропству туђину, имена духом и душом великих синова наших, ређају се на стотине и на хиљаде.

Али, одајући поштовање свима њима, ми ћemo се овом приликом задржати само на једноме, на Карадађорђу, коме су суђаје на рођењу рекле: расти, развијај се и јачај, јер је Господ Бог тебе одредио, да будеш вођ и спасилац народа.

И кад је одрастао, а одрастао је у српској сељачкој кући, и кад је на снагу стао, на његов стенторски глас, као на глас јерихонске трубе, народ се српски дигао, земља је српска задрхтала, и странци, па и страни краљеви и цареви, застали су били, да из даљине што јасније виде човека, рођеног у колеби, али човека елементарној сили сличног. А он, свестан своје улоге, миран, прибран и одлучан, ишао је са бојишта на бојиште, да свуда много јачег непријатеља савлађује, али стално и према непријатељу човечан и високо моралан, како га је томе његова мајка, српска сељанка, научила.

И као што су тада над српским земљама тутњили вихори, и бесниле олује, и ударали громови, исто тако у то доба, кренули су се били вихори и олује у душама српских бораца, да и они, као и громови у бури сагоревају, али, из превелике љубави према српској Отаџбини својој. Љубав према Отаџбини, та духовна лепота највишега реда, све их је редом инспирисала била. И зато, што су у правој визионарској моћи некој, по цену надчовечанских мука и по цену живота свога, и сву вечност и сву бескрајност сконцентрисали били у дане свога живота и под својим народним хоризонтима, — и вечност им

се дивила, и посмртно обличје њиховога вођа Карађорђа, оставила, да као први међ изабранима, и даље бди над судбином народа и Отаџбине наше. И његов дух лебдио је и лебди над нама, па је лебдио и над пуковима нашим за време великих им и славних победа у последњим ратовима.

Захваљујући духу Карађорђевом, у последњем, једном од најстрашнијих ратова, љубав према Отаџбини, надвисила је била све личне интересе, све концепције о животу и о смрти српских ратника, од дана освећенога Косова па све до краја рата.

И због тога, духовна светлост своје врсте, у изобиљу је прелила била све крајеве данашње Отаџбине наше, и као зора своје врсте, јавила се била народима овамо са наше стране.

Но баш зато, што се клицало у част и у славе наше војске, наших матера, наше народне омладине и наших краљева, кроз чије је дамаре текла племенита крв моралнога дива и војничког генија Карађорђа, многима је то неугодно било. Многи су се трудили, и труде да помраче нимбус, што су га делима својим око имена свога исписали српски краљеви и српски народ. Али се то никаквим, а најмање нелојалним и нечасним сретствима не може постићи.

Као год што се на пример, земљиште што га покрива масив Рудника и што га Шумадија покрива, не може по жељи и по вољи никаквих мрачних сила, да часом претвори у мочвар и устајале баруштине, исто тако ничија пакост и мржња не може да умањи значај и вредност поједињих великих историјских личности нити може да им славу и најмање потавни. О дух Карађорђев, о значај имена његовог, све се могуће пакости и злобе разбијају, као што се разбијају силни таласи о стеновите обале.

Као год што је кроз дуге векове, љубав народа нашег, према слободи, правди, човечности, унаточ свих перипетија, водила народ наш ка остварењу узвишеног идеала његових, тако ће га и у будуће водити и кроз незгоде и непогоде, на које сви народи па и наш неминовно наилазе у историјском хо-

ду и развоју своме. То с тога, што се духовна и морална лепота, та крајња мета културног развоја човековог, као у ретком примеру једном, оваплотила у личности и животу Карађорђевом, заточнику слободе и генију народа нашег.

Рођењем определјен да буде највећи међ највећима, а такови се током читавога једнога века, у врло малом броју рађају, Карађорђе је показао своме народу, каквим путем треба ићи и каквим се сретствима треба служити, ради остварења народних идеала. Он нас је све до очигледности уверио, да се једино моралним и духовним енергијама долази до победе у борби за одржање, напредовање и за спас Отаџбине и народне целине, кад год им загрозе какве силе мрака.

Надахнутоим добрым генијима велике и славне народне прошлости наше, али славне по историским податцима, а не на основу којекаквих смешних измишљотина, — као пред мало њих, пред њим је зајело у свем сјају своме душевно богатство народа нашег. Силу и значај тога богаства, те лепоте над лепотама, осетио је био, он као мало ко међ његовим сународницима и постао не поклоник, но првовештник у храму култа националне душевне лепоте.

Бивало је и бива, да сјај и зрачење те лепоте привремени облаци скрију, али, као год што и превучено облацима сунце је увек сунце, и на тебе се, морална лепота, никаква мрља недостојних не може да задржи.

После страшнога прошлога рата што је пустошио широм Европе, и ми као народ, с многима другим, морална и духовна лепота, што нам те је Карађорђе у наслеђе оставио у тебе полажемо наде своје, у теби снаге налазимо, да у синовљу љубави према Отаџбини, одољевамо, повременим трзавицама и пертурбацијама, које уносе немир и под наше народно небо.

У осталом, то је завет што нам га је Карађорђе оставил, Карађорђе, оличење моралне лепоте нашега Српског народа.

ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИКЕ

Лепим су се бавили, и на свој начин решавали, сви философи, почев од индуских па до савремених. Али Лепо није ни до сада нашло своје објашњење, нити је учињено разумљивим. То се види из не само различитих, него и противречних решења, која су делничично примана, модификована или одбацивана. Ово доказују две основне антиномије: антиномија у тео-

ријској и антиномија у примењеној естетици, уметности.

Прва се састоји у томе што је Платон испитиво Лепо по себи (*per se, an sich*), то јест, Лепо потпуно независно од човека, *Идеју* Лепог. По Платону све лепе ствари само су зато лепе, што у себи имају Лепо по себи, што учествују у њему. Идеја

Лепог садржи у себи све лепоте, али она се не налази ни у једној од њих; она је једна, непроменљива, вечита, узрок и модел свих осталих лепота.¹⁾) — *Кант* тврди сасвим противно: Лепо не зависи од предмета него од субјекта; Лепо припада искључиво субјекту и има „субјектну свеважност“, субјект је услов Лепоте, а не објект. Естетичко је оно: „што је у претстави једног објекта чисто субјективно, т. ј. што се односи на субјект а не на објект“. Уметничка лепота „није нека лепа ствар, него лепа претстава о једној ствари“.

Другу антисомију поставили су још стари грчки философи. За *Платона* праву егзистенцију и вредност имају само Идеје; појединачне ствари су њихове сенке (слике). Уметник имитирајући, подражавајући једино сенке, двоструко се удаљава од Идеје, т. ј. од истине. Тако н.пр. постоји Идеја вазне, њена сенка је појединачна вазна (коју је човек направио) — Уметност је „сенка сенке“, — *Аристотел* одбације овако учење. Уметност није „сенка сенке“ него, изражава идеал, приказује образац који превазилази стварност; она је огледало идеала, типа, обрасца. Ко у уметничком делу није остварио истинску идеју, сагледани идеални облик тај, није уметник²⁾ Уметност објективира Идеју, образац тип, идеал.

Бенедето Кроche уопште одбације Естетику грчких философа и сматра, да је Естетика модерна наука; што је несумњиво погрешно³⁾.

Ни дефиниција Естетике није утврђена. По *Канту*, Естетика је: „критика естетичке моћи суђења“, по *Т. Липсу*: „психологија Лепог и уметности“; по *Тену*: философија Уметност, а по Крочеу, наука о Уметности ит.д. И тако на један исти проблем добијамо разне одговоре, јер се философи баве појмовима, концептима, а појмови су оно што они, што сваки, од нас у њих стављамо, каже *Кант*.

Из чега следује, да би на питање: шта је Лепо, шта је уметност, философи естетичари требали би објективно да одговоре: не знамо, — иначе субјективно сваки одговара са свога становишта, пошто је Лепо оно што он мисли да је Лепо.

*

Естетичке су проблеме једино решавали философи, управо само су их дедуцирали из својих система, *Платон* из Метафизике, *Кант* из теорије сазнања, *Т. Липс* из Психологије и т. д. Естетика је потпуно зависила од философије. Није била самостална морала је бити у хармонији са системом дотичног философа. — А то је разлог, да се њени про-

¹⁾ Платон, Гозба или о Љубави; срп. прев. Д-р М. Ђурића ст. 82 и даље.

²⁾ Опширије у „Један нов покушај објашњења Аристотелова схваташа катарсе“ од Д-р М. Ђурића ст. 28.

³⁾ Б. Кроche, Естетика; срп. прев. Д-р Винка Витезиће ст. 235 и даље.

блеми не могу правилно и тачно решити само философским сртствима, само философијом.

Тако је *Шопенхауер* врло складно, својим системом, објаснио грчку архитектуру: и нашао да је лепа; напротив готска архитектура не одговара његовој доктрини, противречи је, — није лепа. — Из истих разлога *Платон* одбације готово сву уметност, пошто је она „слика слике“ а не Идеја, Истина, јер право сазнање има онај ко сазнаје Идеје, а не појединачне предмете који дају привидно лажно, сазнање. Уметност имитирајући појединачности приказује их какве се јављају, то јест лажно, а не какве су стварно, какве су по себи (*per se, en soi*) какве су у истини, и према томе, мора се избачити из идеалне државе, у којој се тражи право сазнање, а не првидно.⁴⁾

А то је доказ, да философија тим начином, то јест дедукцијом из система, — неће моћи решити естетичке проблеме, у чему је и узрок њеном неуспеху.

Уметност пак и не поштује философске теорије. Шта више она их негира, а то је најбољи и најевидентнији доказ о томе, каква је објективност и вредност философских теорија. *Платонову естетику* обара грчка уметност; *Шопенхауерову*, готска архитектура, *Крочеову*, сликарство Ренесанса⁵⁾ и т. д. — Према томе, тек кад нађе примене и одобравање код уметности и љубитеља Лепог, естетика може бити призната као општеважећа.

Философска естетика превидела је да се Лепо допада без интереса, док су „осећање интелектуално и осећање морално, заинтересовани: прво тежи за сазнањем а друго за срећом“. Али оним, чиме се Истина и Добро сазнају и решавају, не могу се објаснити проблеми Лепог, јер се квалитативно разликују.

Предмет Естетике, Лепо, аутономан је, специфичан, и тражи своју самосталност; нарочито због објашњавања проблема. И ово превиђају философи, јер се Лепо, као специфично, не може разумети нечим изван себе самог: метафизиком, гносеологијом и т. д. него и једино својим иманентним особинама. — Естетика сама себе оправдава, и сама је себи једини циљ.

* * *

Философска естетика прво се обрађивало генетички, а тек у XX веку научно; што је било неопходно, јер генетичким путем, естетика није ни до данас могла да нам учини разумљивим своје проблеме, ма да су је неговали генијални мислиоци: *Платон*, *Аристотел*, *Кант*, *Шопенхауер* и други. Несамосталност философске естетике, различити и про-

⁴⁾ Опширије у „Један нов покушај објашњења...“ од Д-р М. Ђурића ст. 21 и даље.

⁵⁾ Видети илустроване горње уметности у „Аполо“ од С. Ренака; срп. прев. М. М. Васића

тивречни одговори, на то питање, докази су да философска естетика неће моћи успешно решити естетичке проблеме**). Др. М. Борисављевић, професор Естетике, одлучно је одбације: „Оно што је Естетику учинило стерилном, то је што је она до сада припадала искључиво домену философије... Тим путем није до сада ниједна чињеница утврђена, ниједан феномен објашњен, ниједан закон пронађен³)... ми ћемо изучавати философску естетику само по дужности... Том приликом моћићемо да констатујемо сву стерилност философске естетике“ у односу на науку.

У „Уводу у Естетику“ (ст. 56) Др. М. Борисављевић оправдано каже: „Ми живимо у највећем веку науке, веку највећих открића научних; ми хоћемо у Естетици да једном нешто позитивно сазнамо; нас већ револтира да и даље останемо на истом месту, где смо били пре две хиљаде година“...

Због таквог стања ствари и горе наведених разлога, основана је научна естетика,*** која покушава да позитивно објасни своје проблеме, да прекине хаос и путање различитих решења философске естетике.

*

Ми ћемо доказати, да је Естетика могућа као наука, јер многи — па и философи — оспоравају такву могућност.

Једни тврде, да објективни естетички суд није могућ, јер је естетичко осећање нешто најиндивидуалније. Наука се бави општим, не појединачним; њени закони важе за све нас, а не само за појединце. Естетика није могућа као наука. Ово мишљење засупта и Виктор Баш, професор Естетике на Сорбони.

Другу тешкоћу истакли су Кант и Бергсон. Кант тврди: „нема нити може бити науке о Лепом“; нема науке о Лепом, него критика Лепог, јер „у свакој посебној природној науци, налази се праве науке само онолико, у колико у њој има математике“. — Сличну замерку чини и Бергсон: једино су квантитети мерљиви, а квалитети су немерљиви.

Обе примедбе су неоправдане, њихови браниоци погрешно мисле, јер њихова мишљења научна естетика обара. Философски доказ: суштина је код свих људи иста, нерви, мишићни систем, чуло слуха, вида и т. д. органи и њихове функције су једнаке. Те и друге телесне сличности допуштају да се дође до оваквог закључка: „Људи нису ни идентични ни

**) Нпр. прочитати: 1-у, 4-у, 11-у или 14-у главу Кроћеве Естетике.

*) Д-р М. Борисављевић, Архитектонски проблеми; предговор.

***) Први Фехнер употребљава научну методу у Естетици, Научном методом покушао је да обради Естетику и Х. Тен; „философија уметност“ срп. прев. ст. 19.

различни, али су слични. Људи су слични, и на исте надражaje слично реагују*. — Само овакво тврђење објашњава слагање мишљења о Бетовену у Музици, о Рафајлу у Сликарству, о Његошу у Песништву и т. д. Људи морају бити слични иначе, философија, наука, уметност... и уопште практичан живот не би били могући.*)

Друга тешкоћа изгледа да је не савладљива, али научна је естетика обрадила естетику Архитектуре, где је поставила законе који се могу математички формулисати: Испуњен је услов да буде наука. — Цајзинг је пронашао примену „златног пресека“ у Естетици; затим га огласио за најлепшу пропорцију и за закон формалне Лепоте. Архитектонском хармонијом владају два закона: закон Истог и закон Сличног; они претстављају тачан математички однос, иначе хармоније неби било. А затим закон: „Величине двеју правих (површина или запремина) у управој су сразмери према њиховим трајањима“.

Дакле, научна Естетика је аутономна и независна наука,***) јер има свој предмет, циљ и поставља законе; Нарочито предмет и циљ њене су специфичне одлуке. Као таква она поставља три условия, помоћу којих ћемо моћи да решимо, и да објаснимо естетичке проблеме и поставимо законе. Први: естетичар мора бити уметник: вајар, архитекта и т. и други: мора познавати физиономију, нарочито физијономију чула; и трећи: постојање научне методе испитивања, опсервација и експерименат.^{?)}

Први услов је апсолутно јасан и разумљив. Н.пр. Кант је размишљао о естетичким проблемима ма да није познавао ниједну Уметност. — Помоћу физиологије научна естетика објашњава, и плодност њеног објашњавања нарочито се види у естетици архитектуре. — Наука је својим методама дошла до сигурних и објективних истини. Сматрамо, да ће исте и сличне методе и у Естетици бити плодне т. ј. да ће дати позитивне и општеважеће истине, јер се естетички проблеми једино могу решити научним путем.

В. В. П.

*) И друге доказе у „Архитектонски проблеми“ Д-р М. Борисављевић; предговор.

***) Две науке могу испитивати исти предмет, истим методама па ипак да буду самосталне само ако им је циљ, смисао испитивања, различан. У Науци, на пример: физика и хемија, проучавају исту реалну стварност, независну од човека, али физичар је испитује са једног гледишта а хемичар са другог; две потпуно независне науке. — У философији: Логика и Гносеологија такође проучавају исти предмет: сазнање, само прва се бави његовом формом а друга садржином — две аутономне дисциплине.

?) Д-р М. Борисављевић, увод у Естетику ст. 55.

О СЛИКАРСКОМ МАТЕРИЈАЛУ СТАРИХ ИКОНОПИСАЦА

У „Гласнику земаљског музеја у Босни и Херцеговини“ (Свеска за историју и етнографију XLVI-1934. стр. 113-168) изашла је једна веома интересантна и поучна студија од Сарајевског сликарa г. Ђоке Мазалића, која ће у првом реду занимати наше иконографе и научаре.

Овде се, по први пут, износи рад наших иконописаца у Сарајеву, који су своје иконе радили на даскама у техници темпере.

Стручна литература, којом се служио г. Мазалић, доста је опширина, а служила је само за компарацију технике наших иконописаца.

И у овоме погледу пошли смо напред, проучавајући занатску страну икона, која је до сада остала непроучена. Искуства иконописаца Дионизија, који је написао Ерминију, спомињу се у овој расправи као и књига у Велесу, код Ђорђа Зографског, потомка наших старих зографа. Исто тако спомиње писац и други део Ерминије „у ком се говори о начину како се приказују светитељи православне цркве и догађаји и њене историје“...

„Други никејски концил установио је за све грчке сликаре један Канон“ (Бергер).

Према томе, није структура ових слика изум сликара, већ устаљени законски пропис и предање православне цркве. Како се наше православне цркве граде у српско-визатинском стилу, то се и наша новија иконографија ослања на ове прописе, и зато не може сваки сликар важити као иконограф. То је за себиа студија којој се мора, тако рећи, цео живот посветити. Са исправном иконографијом требало је повратити и технику.

Г. Мазалић полаже велику пажњу *грундирању* даске и њеном обезбеђењу да се неби конвексно, и конкавно свијала. То се постизавало са тако званим *пречкама* на полеђини даске. О састављању плоча, (*лепљењу*), било је два начина: *туткалом* и *казеином* (креч и сир заједно смешени), што помиње и Дернер, а г. Мазалић претпоставља, да су и наши иконописци казеин употребљавали. Како се зна, да је казеин у Византији био употребљиван за сликање зидова, покућства и слика, онда је ово мишљење оправдано. Казеин се могао и као грунд за темперу употребљавати. Такав грунд је у води нетопив, док грунд са кредом и туткалом, може да се у води одлупи или услед рђавих климатских прилика у простору где се налази. (У новијој иконографији Београд је добио прве иконе рађене казеином — храм Св.

Саве — ретушираном темпером. Даље се у студији г. Мазалића спомињу боје (пигменти) и начин сликања (техника) и позлата на Болименту (grund за полирање и позлату).

Што се тиче уљених боја, писац вели ово: „уљена боја изгара сама од себе. То се види најбоље по нашим модерним иконостасима који су потамнели већ после педесетак година. Ето једна корист која се из тог искуства намеће сама по себи: црквене слике, нарочито иконостасе, који стоје у једном месту столећима, требало би радити темпера бојом“...

„И позлату на иконама требало би изводити старим начином и правим златом; тај начин је јефтинiji, него непрестано обнављање просте позлате“...

И о рестаурирању икона има неколико добрих опажања „јер је рестаурирање пракса а не наука“...

Лакирање (фирнанизовање), готових слика, има ту предност, да се постизава мистичност, што код зидних слика није било, зато су оне само декоративне. Слике мистичног изгледа више су утицале на топлину и преданост молитве. „...Отуда је и између великог броја чудотворних икона, зидна слика као таква редак случај“...

Од икона у Сарајеву, које су се сачувале, помиње Мазалић *Дујковићеве* и мајстора ...Р, које су готово једно и по столећа биле на дворишту, а друге у старој цркви или у приватним кућама. „Немогуће је научити се довољно, како су неке добро очуване“... „Довољно је њих видети и створити закључак: Одличан материјал одлично употребљен“...

Завршујући овај наш мали приказ, у којем нисмо могли да прикажемо начине рада, како то детаљно описује сарајевски сликар Ђоко Мазалић, надамо се, да ће наши српски сликари, који се буду посветили иконографији, наћи у овом приказу побуде за проучавање занатске стране иконографије и проучавања правила православне иконографије, а без такве студије нема иконографа.

За ову деценију и по, нисмо у нашим изложбама виђали ни покушаје за ову врсту наше црквене уметности, те није ни чудо, да смо са иконографима веома оскудни. Сликари у Војводини, радили су под утицајем запада, уљеном бојом, али нису ишли за обновом српско-православне иконографије, која је уметност своје врсте и којој се треба посветити.

И. Г. М.

МОМЕНТА С ПУТА

С обе стране пута летњи видик стоји,
Који нама с кόла к'о да се помера,
Јутарње га сунце свим бојама боји,
А цвркнут му птица лепоту опева.

У ритмичком касу и шуму точкова,
Коњи нас и кола к'о по зраку носе,
Док мирише топле из шуме борова
Са оближњих коша ветрићи нам сносе.

О како бих сада овај мир у груд'ма
Желео да могу са срећом да сравним,
И у наточ смрти обећаној људ'ма.

Светови лепота око нас се дижу,
И светао овај и још други неки,
Са којих нам душе оном миру стижу,
Што су га чекале с видика далеки'.

И тај мир сад мени у груд'ма се свија,
И срце ме вуче к срцима осталим,
Да заједно с њима драж ову испија.

З. Т.

УМЕТНОСТ

Шта је, и шта треба да је Уметност? Сvakако, нешто и врло велико и врло скромно у исто време: врло велико с обзиром на нас људе, и врло скромно с обзиром на Природу. Јер, ако су живот, радости и закони Лепоте у материјалном божијем свету освећени, као што је врлина у свету духовном,—човек, који те законе истражује, који потсећа на те радости: уметник, врши тиме једну од највећих дужности човечанства. Уметник стоји између Природе и нас. Он је њен и наш тумач, песник и меморијалист. Сви ми идемо у животу ка разним циљевима нашим. Његова је мисија да нас задржи да нам каже: погледај овај шљунак, ову травчицу, погледај небо. Мислиш ли, да је то непотребно?

„Ко би у запосленој гомили, могао навести, ма један облик великих белих брда облака, који су јуче покривали читав хоризонт? Један каже, небо је било кишовито, један каже, било је ветровито, један каже, било је топло, али, ко је видео онај узани зрак, који је пао на та облачна брда, па их истопио, и они се у кишу излили? То је уметник видио. Он нас је задржао пред том појавом, јер он чини чуда. „Он заповеда роси да се не осуши, и дуги да не ишчили. Он отеловљава ствари које немају мере, и овековечава ствари, које су кратког века“ Он, као стражар на стражи посматра Природу. Он буди у нама дивљење. Он разрешава најзамршеније задатке; он нам пружа највеће радости; он истражује естетичке тајне, што нас спајају с небом и са земљом. Сем тога, он нас обавештава о томе, како су његови савременици и његова земља схватили те ствари, о чему су нам оставили најсигурнија сведочанства.

Велики народи пишу своју историју, у три књиге: књигу њихових дела, књигу њихових речи и књигу

гу њихове уметности. И ниједна се од тих трију књига не може разумети и схватити, ако се не прочитају и друге две. Али и од тих трију књига, најверодостојнија је трећа. Дела једног народа могу бити победоносна, захваљујући разним удесима, и њене речи бити силне због генијалности само неколико њених синова, али уметност њена бива велика само захваљујући заједничким симпатијама расе. Према томе: „свака је уметност за нас врста поуке“

Али, из истих разлога због којих је Уметност велика према нама, улога Уметности према Природи врло је скромна. У односу према Природи „свака је уметност обожавање“. Јер, ако је материјални свет организован у нарочитом естетичком циљу, ако су облаци сваког вечера рађени а *fresco*, да им се дивимо кад подигнемо очи к њима, то онда, треба у Природи тражити сву Лепоту. У њој је најсавршенији тип и вечити узор, а не у сновима маште, или у каквом идеалу који је традиција наметнула. Она је у најмањем листићу што ветрић креће, у најмањем шљунку, у најтањијој трсци што се наднела над језерцетом. Јер у свакој од тих ствари уметникове очи виде печат супремнога Уметника. Ни на једном од тих дела он није заборавио да утисне печат Лепоте.

Ништа не значи, што какав расејани пролазник, не примети лепоту каквог опалог листа, на који је светлост сунца пала, и кад у галерију уђе, уђе да се диви истом таквом листу рађеном четкицом на платну.

Ништа зато, што се, размишљајући чуди и скандализује, да му слика једне ствари изазива веће дивљење, но сама та ствар у природи. Ништа чак ни у том случају, ако би тај човек био Паскал, чије би рефлексије послужиле за поступат, најчуднијим про-

тивречностима до којих се долазило о Природи и о Уметности. У томе би само био доказ о томе: како човек може бити и велики логичар и рђав уметник. Уметник пак неби индиферентно прошао поред тог листа који је сунце дирнуло; он би га гледао и осмотрio, и волео би га због прелива његове рујне боје, и ако би собом носио кутију с бојама, он би га копирао...

„Свака здрава уметност, израз је задовољства, што нам га пружа каква реална ствар, која је боља од уметности...“

И због тога, није потребно ићи и тражити Лепо у каквим ретким заласцима сунца, или ићи и тражити на великим висинама некакав цвет, чија је фела већ скоро нестала.

Преварили су се идеалисти, који су и далеко и високо ишли да траже тајанствену формулу исписану на сваком листићу, као што је судбина исписана на сваком длану. Класичари су је тражили у немогућностима, романтичари у изузетцима, док се она међутим налази у најобичнијим појавама: у стварима Природе, а не у стварима људи; у најобичнијим стварима, творевинама њеним, а не у необичним што их вртари изводе; у најобичнијим брдима, а не у делима зидарске вештине; у језерима, а не у басенима, у облацима, а не у диму; у маховини, а не у застирачима.

Највеће радости у своме животу уметник је имао на догледу таласања воде, долина, где се воде, траве, светлост и сенке и животни сокови у слободи развијају.

„За мене је чисте љубави према Природи било само тамо, где се још дивљина осећала, то јест, у крајевима сасвим природним а нарочито под пољским видицама, које оживљавају потоци, реке и мора... Све што се ближи природи ближи се Лепоти, а све што се од ње удаљава иде ка ружноћи. Од таквог, схватања Лепоте зависи улога уметника у односу његовом према Природи, а то схватање једино је питање Уметности. И из одговора на то питање дошли су све разноликости школа, секта и ателијера... Према својој одлуци уметник постаје или еклектичар или реалиста, или идеалиста, усвајајући једну од трију великих теорија, на које се деле све теорије о Уметности: теорију избора, теорију слепог репродуковања или теорију идеализације.

Међутим, бирати, то је неучтивост, а идеализовати то је светотаство. Парадоксална је и нечувена претензија, сијушнога духа, који, немоћан да прозре лепоте у Природи, предузима на себе, да их ствара својом јадном маштом. Машта нема ништа да ствара. Њена је улога, ако би се тако могло узети, да пронире истину, да истину допуњује, а не, да ма шта додаје истини...

Што се пак тиче реализма, у историји нема школе, која је Природу више прогонила и више се

Природи ругала. Та школа не само да није репродуковала оно што је природно и оригинално, но се трудила да претставља извештачености...

Лепоте нема ни у идеалисању сједне стране, ни у изопаченој Природи, како је копирају реалисти, него у природној Природи. И Платон се вероватно није варао! Данашњи идеал можда је сећање на некадашњу стварност. „Једна лепота може часом постојати као реалност, али као сведочанство постоји за увек. На њену се славу и на њену се мудрост народи морају позивати *in saecula saeculorum*, јер у истини: лепота је закон за сва времена“.

На питање дакле: шта уметност има да разражује, а шта да нам покаже, одговор је: Само природу овакву каква је, а човека оваквог какав је... Али како Уметност има да гледа на природу? Посретством Рентгенових зрака? Како да је се дотакне? Руком или скалпелом? Како да је посматра? Сасвим просто: очима човека здравог, и заљубљеним срцем, које тражи чему да се диви.

Оно, што види, а не оно што зна; оно што осећа, а не оно што разуме, у томе лежи естетичка истина, супротно научној истини, и тој истини има Уметност да служи...

Природа се даје ономе који је воли. Дала се Грцима, који су је гледали у њеној пластичној чистоти; који су је гледали у светлости дана под плавим атичким небом, и они су схватили лепоту...

Што наука убије, томе дух уметности понова живот даје. А дух уметности, то је просто речено љубав, наивно и страсно дивљење ономе, што очи виде, не тежећи да то што виде и продубљују и улепшавају. Кад Ruskin каже да је „свака велика уметност обожавање“, он тиме хоће да каже, да уметник има да природу не само посматра с љубављу, но јој с поштовањем прилази, и да поштује не само њене облике и боје, него и цели план њен, и да свуда осматра њен цртеж. Он не дозвољава да је уметник уређује и распоређује другачије, но што се сама она уредила. Он с гнушањем одбија генералисање, и не верује никаквим синтезама...

Осмотримо само у свим стремљењима сликарства, скулптуре и архитектуре пут, који нам показује природа с љубављу гледана, и тражимо до најмањих техничких детаља оно, чему нас учи.

Прво на шта нас упућује, то је мирноћа, мирноћа у бојама, и нарочито мирноћа у покретима. Њене трансформације нису брзе, њени гестови нису виолентни. Дрво лагано пружа гране своје према сунцу; сунце неосетно залази иза брда, брдо вековима стоји непокретно... У уметничком делу наше интересовање има да се буди тачношћу боја, а не одударношћу њиховом; снагом удова, а не њиховим напрезањем; њиховим облицима, а не њиховом деформацијом. Сцене које се изводе у рамовима, треба да нам се допадну не чудноватношћу ситуације, но

природношћу карактера. У томе лежи ознака велике уметности. Нека сликари израђују лица на својим slikama да их човек воли, и онда ће и радња и гестови и покрети бити споредни. »Бити с људима које волимо, рекао је La Bruyére, то је довољно; сањали, говорили им или не говорили, мислили на индиферентне ствари, крај њих, све је то беззначајно...»

Прави уметник седа да ради, не да би сам бриљирао, но да покаже, у којој мери Природа бриљира. Он ради, не да би се казало: како је Природа лепа. Он није од оних који су измислили уметност за уметност, но од оних, чија је уметност за Природу и за Лепоту...

Заборавити своју уметност ради Природе, заборавити самога себе ради Уметности, то је императивни услов ка узношењу према тајнама Лепоте...

Тражити Природу не онакву, какву смо је ми створили, но како се она сама створила; посматрати је очима које су нам дате да је гледамо, а не с кокаквим инструментима, и срцем које нам је дато

да је осетимо, а не памећу, коју смо усавршавали да би је разумели; посматрати њу саму, а не у нашим ателијерима, и у њеној светlosti а не у нашим clairs-obscurs-има; пратити је у њеној мирноћи а не у њеним трзајима, у њеној хармонији а не како је ми удешавамо; волети је ње ради, а не ради нас, — то, у томе се састоји сва Уметност ...

Велики уметници не говоре о својој уметности. Њима нису потребне ни речи ни теорије. Да ли птица излаже теорије о конструкцији свога гнезда? ; .

Како је једновремено почела да бледи срећа људи и лепота ствари; како је један исти вихор понео песму птица и песму људи, не треба ли томе приписати и нестајање друштвенога мира и нестајање естетичких радости? И треба ли се чудити Ruskin-у, кад се носио мишљу, да обнови свет Лепоте: Лепоте Природе, Лепоте тела људског и Лепоте душе, верујући да ће тако и осећање среће обновити...

Robert de la Sizeranne.

Е С Т Е Т И К А

„Природа је лепа зато, што је ми одуховљавамо, нашим личним осећањима, што у њој видимо своје сопствене мисли, као у каквом огледалу. Снага, мирноћа, тишина, величина, у изобиљу се огледају на пејзажима, и чаробно утичу на нас. Али, зар и Природа није жива? Није ли зар величанствен омот вечнога живота који световима струји? и није ли истински изражај тога живота? Природа је дакле лепа с тога, што јој ми позајмљујемо душу нашу, али је лепа и сама собом, својим силним животом, и савршеним облацима својим, у чијој се целини губе недостатци детаља, и лепа је ненадмашним духом својим.

„Лепота се дакле састоји у манифестији и истинском изражају живота и животних еволуција посредством материје и њених атрибута: облика и кретања.

„Али, да би облици мисли и покрети душе, могли бити истински изражени облицама и покретима материје; да би реципрочно, у песничким slikama феномени Природе могли бити оквалификованы, атри-

бутима живота; да би се љутња могла назвати буром, и да би се могло за море рећи да је гневно, да је звезда око и да су звезде очи, потребно је, да између живота и материје постоји неки тајанствени афинитет, и јединство закона, које интелигенција низје у стању да сквати и да разуме...“

„Свака грана уметности стављена је као фирма на улаз у век, којег је она карактеристична ознака. Раствање врста уметности и мењање жанрова дошло је исто онако, као што је дошло и распарчавање религије, језика и науке. Ослобођење скулптуре од архитектуре, означује наступање плодне шизме, која је, рушевији јединство што је постојало између Уметности и култа религије и науке, дозволила свакој грани људскога генија, да живи својим сопственим животом, да се засебно развија, да расте, и да даје све своје плодове. Та велика револуција у примитивном осећању Природе, дала је прилике и основу аналитичком раду, који се наших дана до крајности развио...“

Власник и одговорни уредник Петар Ј. Оданић. Редакција Београд, Космајска 2 — Телефон 21-072.

За Штампарију „св. Ђорђе“ Стеван М. Ивковић и Боривоје Љ. Дуњић — Београд, Грачаничка бр. 11 — Телефон 28-500.

